

Cuprins:

<i>1. Tratamentele penale al recidivei</i>	3
<i>1.1. Unele particularități psihologice ale infractorului recidivist.....</i>	3
<i>2. Aspecte psihologice determinate pentru delicvența și recidiva minorilor</i>	7
<i>Bibliografie.....</i>	12

Având în vedere elementele de diferențiere față de concursul de infracțiuni, ca formă a pluralității de infracțiuni, recidiva poate fi definită ca starea, situația, împrejurarea în care se găsește o persoană ce săvârșește din nou o infracțiune după ce anterior a fost condamnată sau a și executat o pedeapsă pentru infracțiune.

Modalitățile recidivei sunt formele pe care aceasta le poate avea în funcție de variațiunile celor doi termeni ai săi și anume:

- Condamnarea definitivă la o pedeapsă privată de libertate.
- Săvârșirea din nou a unei infracțiuni.

Vom avea în vedere modalitățile recidivei în funcție de momentul săvârșirii noii infracțiuni.

Recidiva postcondamnatorie presupune comiterea unei noi infracțiuni după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru infracțiunea anterioară și mai înainte de executarea în întregime a pedepsei pronunțate pentru acea infracțiune.

Recidiva postexecutorie presupune săvârșirea unei noi infracțiuni după executarea pedepsei sau stingerea executării pedepsei prin grațiere, prescripție, pronunțare pentru infracțiunea anterioară.

1. Tratamentul penal al recidivei

Prin săvârșirea din nou a unei infracțiuni după o condamnare definitivă la pedeapsa de închisoare, pentru care a și executat eventual pedeapsa, infractorul dovedește o periculozitate sporită și, de aceea, față de el reacția represivă trebuie să mai energică.

Caracterul de cauză de agravare facultativă a pedepsei, pe care îl are recidiva, rezultă din sistemul de sancționare prevăzut de Codul penal roman, care apreciază că este posibilă agravarea pedepsei pentru cel ce săvârșește infracțiuni în stare de recidivă. Prin dispozițiile art. 39 alin. 1 Cod penal, s-a consacrat, ca sistem¹ de sancționare, pentru recidivă postcondamnatorie, sistemul cumulului juridic cu spor facultative, sistem prevăzut pentru concursul de infracțiuni.

Pedeapsa pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă postexecutorie se stabilește ținându-se seama de această stare, între limitele speciale prevăzute de lege pentru respective infracțiuni, putând fi chiar maximul special, la care se mai poate aplica un spor.

1.1. Unele particularități psihologice ale infractorului recidivist

Criminologul german Erich Wulffen caracterizează pe infractorii profesioniști ca fiind acele persoane care au o incapacitate psihică de a desfășura o muncă socială susținută. Această incapacitate se dublează și cu

¹ Codul penal, art. 39 alin. 1.

un dispreț față de muncă, cu o atitudine negativă față de cei ce desfășoară o muncă organizată.

“Incapacitatea psihică” de a munci nu provine în nici un caz dintr-o lipsă de voință. Procesele volitive funcționează la acești indivizi în mod normal, însă conținutul lor se îndreaptă spre acțiuni conflictuale în raport cu societatea.

Dezgustul de lucru și lipsa unor preocupări susținute care să dea un scop mai consistent vieții provoacă la infractorii recidiviști o stare continuă de neliniște, de nemulțumire de sine, o continuă stare de irascibilitate. Această neliniște este aceea care alimentează tendința elaborată în cursul vieții lor de vagabontaj și aventuri. Pe de altă parte, viața de instabilitate normal-vagabondă convine de minune și favorizează strălucit activitatea lor infracțională. Viața afectivă a infractorilor se îndreaptă spre un hedonism de speță inferioară, brutală, exemplificată prin consumul de alcool, stupefiante, desfrâu sexual și plăceri “artistice” în genul varietului de mahala.

Trăirea în acest mod a vieții afective le provoacă o stare continuă de excibilitate psihică la nivel subcortical și astfel ei devin din ce în ce mai mult robi ai instinctelor. Din această cauză, singurul amănunt important pentru ei este clipa, acești oameni trăiesc veșnic în prezent sau într-un viitor foarte apropiat.

Infractorul se simte mereu în continuă apărare legitimă față de “societatea nemiloasă” care refuză să-i ofere de bună voie ceea ce capriciul lui de moment îi pretinde. Trăind în conflict cu societatea și acționând mereu împotriva ei, infractorii recidiviști, prin “succesele” obținute, ajung să se supraaprecieze și manifestă uneori excese de vanitate.

Indiferența față de viitor este determinată de lipsa unor rădăcini în viața colectivă și a unor valori etice spre care să tindă, iar acest lucru creează

aparența unei totale nepăsări față de propria soartă. Din acest motiv, ei par a fi curioși, dar în realitate nu sunt decât mult mai sensibili. Îi caracterizează o indiferență elaborată în urma tensiunii continue, în urma obișnuinței de a fi mereu în pericol.

Se cunoaște sentimentalismul ieftin al infractorului recidivist. Aceasta nu duce lipsă nici de sentimente “simpatice”, nici de sentimente “nesimpatice”. Un lucru sigur este faptul că sentimentele “nesimpatice” sunt cele cu forțe mobilizare, ele fiind resorturile principale care adesea îl împing la acțiunile nelegiuite.

Dar se constată că nivelul de recidivă este cu atât mai scăzut, cu cât se încarcerează mai multe persoane pentru prima dată, adică faptul că există tendința puternică de folosire a închisorii ca o soluție de primă instanță. Se poate spune în acest caz că s-a reușit să se îngradească recidiva?

Fenomenul recidivei poate fi analizat plecând și de la relația șomaj-criminalitate.

Merton propune teoria încordării, a cărei idee centrală este aceea că inegalitatea și sărăcia pot împinge individual spre crimă. Faptul că majoritatea oamenilor nu comit acte criminale este explicat de el prin aceea că aceștia sunt legați de ordinea convențională prin atât de multe legături, încât nu se simt destul de liberi pentru a încălca legea.

Tensiunea dintre individ și societate poate explica starea infrațională doar dacă este însoțită de o suprastructură culturală care promovează justificări împotriva inegalității. În perioada actuală, schimbările sociale au făcut ca ideea de egalitate să marcheze profund sentimentul de justiție al oamenilor. Ca urmare, sentimentul justiției s-a întărit. Desigur, sentimentul de injustiție nu duce automat la criminalitate, Merton arătând că mai pot

exista alte cinci reacții diferite la inegalitatea socială: conformismul, inovația, ritualismul, retragerea, revolta.

Punctul de plecare motivațional al recidivei îl constituie ideea că inegalitatea prezentă în societate nu poate fi legitimă pentru toți cetățenii. Faptul că mediul de proveniență are o influență hotărâtoare asupra mărimii salariului este deja demonstrat în literatură de specialitate. De aici, sentimentul de nedreptate și insatisfacție față de propria poziție socială, care poate conduce la o tensiune ce crește șansele criminalității.

În ce-i privește pe șomerii care au ajuns în penitenciar, aceștia își pot pune întrebarea firească: de ce ar trebui să respecte legile de vreme ce din cauza lor au fost îndepărtați de pe piața muncii? Cu toate acestea numai 10% dintre șomeri comit infracțiuni.

Dintre factorii inhibitori care împiedică marea majoritate a cetățenilor să comită infracțiuni putem menționa:

- domeniul relațiilor semnificative: familie, prieteni, colegi etc: calitatea acestor relații unește pe participanți, împiedicându-i să comită fapte antisociale;
- domeniul social: investițiile afective în familie, educație, carieră, perspective de viitor îl determină pe individ să evalueze pierderile și profiturile pe care i le-ar aduce conduita criminală;
- convingerile morale: sunt funcții ale poziției persoanei în cadrul relațiilor sociale, modificându-se o dată cu schimbarea acesteia. De aceea, șomajul prelungit va produce modificări în opiniile persoanei.

2. Aspecte psihologice determinate pentru delicvența și recidiva minorilor

Studii privind etiologia comportamentului juvenil

Studiile de caz relevă că este necesară intervenția unor factori și circumstanțe speciale care să determine “ruperea” echilibrului comportamental, contribuind la transformarea conduitei benigne, nonconformiste a adolescentului, minorului, într-una malignă, infracțională. Identificarea acestor factori de risc de natură familială, școlară, stradală, confirmă faptul că o bună parte din acești minori delicvenți sunt victime ale educație greșit dirijate sau ale unor împrejurări nefericite.

Așadar, climatul educațional familial poate fi analizat după mai mulți indicatori, cei mai importanți fiind următorii:

1. modul de raportare interpersonală a părinților (nivelul de apropiere și înțelegere, acordul sau dezacordul în legătură cu diferite probleme);
2. sistemul de atitudini parentale în raport cu diferitele norme și valori sociale;
3. modul în care este perceput și considerat copilul;
4. modul de manifestare a autorității părintești (unitar sau diferențial);
5. gradul de acceptare a unor comportamente variate a copiilor;
6. dinamica apariției unor stări tensionale și conflictuale;
7. modul de aplicare a recompenselor și sancțiunilor.
8. gradul de deschidere și sinceritate al copilului în raport cu părinții.

Fără a avea pretenția stabilirii ponderii și ierarhiei acestor factori delictogeni, mai reprezentativi sunt:

1). *Disfuncții și carențe educative ale mediului familial:* - dezorganizarea grupului familial prin abandon, despărțire în fapt, deces, detenție; - deprecierea morală și afectivă a climatului conjugal; - insuficiențe ale controlului parental; - deficiențe ale stilului educativ; - climat familial hiperautoritar sau hiperpermisiv.

2). *Eșecul și abandonul școlar:* lipsa de supraveghere a școlii. Acest factor de risc are drept consecință imposibilitatea dobândirii unei calificări profesionale și a unui statut socio-economic ridicat, ceea ce îi determină pe unii minori să încerce să obțină venituri ilicite sau să ducă o viață parazitară. Copii inadaptați sau dezadaptați școlar intră în categoria “copiilor problemă”, care adoptă o conduită deviantă în raport cu cerințele vieții și activitățile școlare.

Acești copii se caracterizează de obicei prin: insubordonare în raport cu regulile și normele școlare, lipsă de interes față de cerințele și obligațiile școlare, absenteismul, repetenția, conduita agresivă în raport cu colegii și cadrele didactice.

Cercetările efectuate confirmă faptul că există o corelație între conduita delicventă și nivelul pregătirii școlare în sensul că delicvenții minori, de regulă, prezintă un nivel de pregătire școlară foarte scăzut.

3). *Asocierea în grup* cu alți minori sau majori în unele anturaje dubioase scare-l influențează pe minor în comiterea unor acte antisociale.

4). *Consumul de alcool;* acesta acționează în direcția dezinhibării tânărului de unele tendințe de autocontrol și autostăpânire și accentuării tendințelor agresive potențiale. Astfel, analizând fenomenul infracțional, se descoperă că devianța socială reprezintă rezultatul unor circumstanțe ale

vieții, al unor înstrăinări dobândite, în care traseul către comiterea delictului străbate 3 etape:

- *faza predelictuală* – în care nu se ajunge la întâlnirea cu justiția, minorul încercând experimente noi, de la micile furtișaguri sau practicarea jocurilor de noroc până la alcool sau experiența prematură a unor relații sexuale. Este momentul primului semnal de alarmă, când intervenția factorilor responsabili (familia, școala) are maxim de eficiență.
- *faza comportamentului delictual stabilizat* – în care se pune deja problema intervenției poliției și a justiției, dar șansele de resocializare se reduce simțitor;
- *faza comportamentului infracțional recurent* – care se desfășoară până în sfera patologicului, infractorul comițând acte de maximă gravitate și de mare pericol social, și în care infractorul recidivă devine preponderant, recuperarea fiind aproape imposibilă.

Societatea ne prezintă câteva cazuri oarecum tipice de delincvență juvenilă pe care le subscrie unor cauzalități exacte, plecând de la refuzul tutelării de orice fel, deci abandonarea formalismelor sociale, până la nevoia de compensație sau căutarea unor stimuli sociali artificial creați care să lunge minorului plictisul bunăstării materiale.

În toate situațiile prezentate apare, ca o trăsătură definitorie, inadaptabilitatea subiecților evoluând până la spațiul delictual. Orice comportament deviant reprezintă manifestarea, mai mult sau mai puțin brutală, a unei stări conflictuale apărute între individ și colectivul căruia îi aparține, în lanțul stimul-recție sau cauză–efect intervenind catalizatorul numit personalitate.

Minorii reveniți

În cazul în care minorii comit acte antisociale, se ridică problema reacției sociale organizate în raport cu ei. Această reacție vizează, pe de o parte, sancțiunea aplicată și, pe de altă parte, măsurile de reeducare și reinserție socială.

În cadrul sistemului nostru juridic (Codul penal), față de minorii cu comportamente delictive se aplică următoarele sancțiuni educative:

- internarea într-o școală de muncă și reeducare;
- internarea într-un institut medical-educativ;
- încredințarea unui colectiv de muncă sau învățătură;

În lucrarea sa *Psihologie penitenciară*, Gheorghe Florian remarcă faptul că în școlile speciale de muncă și reeducare, din efectivul de minori, aproximativ 10% sunt reveniți. Din această cauză, sus numitul autor efectuează un studiu pentru a stabili măsuri de perfecționare a procesului de recuperare a lor.

Studiul, efectuat în 1986, a fost conceput ca o discuție cu fiecare minor separat, urmărind dezvăluirea cauzelor care i-au făcut ca după liberare să săvârșească noi infracțiuni; lotul de minori care au făcut parte din acest studiu este format din 330 de tineri eliberați în baza Decretului nr. 290/1984. Tinerii aveau vârste de 16, 17 și 18 ani în proporție de 82,45%, iar în acest lot analizat nu se afla nici o fată.

Din realizarea acestui studiu au rezultat o serie de aspecte semnificative pentru orientarea procesului de recuperare și de reintegrare socio-profesională a minorilor.

Reține atenția faptul că o mare parte din lotul menționat a săvârșit infracțiuni la un interval scurt de timp după liberare: 40,48% sub 3 luni; 24,71% între 3-6 luni; 34,82% peste 6 luni.

Din analiza răspunsurilor date de minori se desprind unele concluzii cu privire la cauzele și condițiile în care aceștia au săvârșit noile infracțiuni. Faptul că după liberare 82,14% dintre ei s-au întors în familie și 8,93% la rude ar fi trebuit să fie un factor favorizant pentru reintegrarea lor socială. Părinții sau rudele apropiate nu au fost în măsură ori nu s-au preocupat de supravegherea și îndrumarea minorilor respective, lasându-i să săvârșească alte fapte penale.

Din aceeași cauză a lipsei de îndrumare și chiar a unor exemple negative din partea acestora, peste 21% dintre cei aflați în studio au săvârșit noile infracțiuni aflându-se sub influența alcoolului. Din dorința de distracție și aventură, 12,5% dintre minorii analizați au săvârșit din nou fapte penale.

O altă cauză o constituie influența negativă exercitată asupra unor grupuri sau mediile în care au fost atrași. Ei înșiși apreciază, în proporție de 52,38% că au săvârșit infracțiunea sub influența anturajului. Constatarea principală a astudiului este însă faptul că săvârșirea de noi infracțiuni a avut drept cauză de maximă importanță lipsa lor de pregătire pentru a se pute încadra în producție.

Datorită perioadei scurte în care s-au aflat în școlile speciale, la liberare 95% dintre ei nu aveau calificare într-o meserie.

Posibilitățile de resocializare necesită o evoluție bună a minorilor după liberare, moment de la care tutela educațională dispare sau se estompează.

Bibliografie

1. Constantin Bulai, A. Filipaș, Constantin Mitrache, *Drept Penal Roman*, curs selective pentru licență, Editura Press Mihaela SRL, București, 1997;
2. J.Pinatel, *La criminologie*, Paris, 1979;
3. P.Cannat, *La reeducation des delinquents recidivists*, Paris, 1955;
4. R. Mertor, *Elements de theorie et de la methode sociologique*, Paris, 1965;
5. “*Revista de știință penitenciară*”, nr. 3-4/1996;
6. Tudorel Butoi, Ioana Teodora Butoi, *Psihologie judiciară*, Tratat universitar II, Editura România de mâine;